

FOLKLORE DE LA PAGESIA

Fins ara no havia tingut l'ocasió de llegir *Folklore de la pagesia*, edició i estudis a cura d'Isidor Cònsul i Ramon Miró. Per descomptat que ho he fet amb aquella intriga que inspira una cosa molt de casa, i encara desconeguda. Desconeguda amb contumàcia i amb poques possibilitats de perdó. Al final m'he trobat amb aquell sentit d'enriquiment a les mans i amb la impressió d'haver satisfet un deute penjat a la consciència. La presentació d'aquest llibre és un fenomen de simbiosi literària sense precedents a la vila de Bellpuig, si més no a aquest nivell.

Ambdós treballs introductoris són acurats, rigorosos, amb bon farciment de citacions i anècdotes que els fan d'una vivesa gairebé biogràfica. Tots dos, per camins distints però convergents, adreçats a rellevar la personalitat literària del folklorista número u de la nostra Plana. Jo crec que hi reïxen a bastament. Per a aquells que no el coneixem, Valeri Serra s'engrandeix fins a desplegar un ventall de facetes interessantíssimes. Si el seu caràcter cabdal és el de folklorista, també és advocat, pedagog, biògraf, periodista, historiador. Entre les quals despunta —o causa una sensació a part— la seva amistat amb Jacint Verdaguer, tan estreta, tan de cada dia i que cal qualificar d'egrègia. Segons les dades, el poeta de Folgueroles cobrí el deixeble amb la seva ombra molt abans que aquest madurés i així la seva personalitat germinà tot nodrint-se del beneficiós contagi del visionari de més vol, de paraula poètica més sublim i de més rendit amor a Catalunya que produí la Renaixença.

Del mateix llindar del treball introductorí us trobeu immers en la degustació d'una pluja d'elements que arriben a tocar-vos un racó o altre de l'ànima. Ja ben a la primera ratlla us trobeu amb això: «Valeri Serra i Boldú, fill essencial de la Plana d'Urgell». La idea d'aquesta essencialitat no us deixa seguir endavant amb la lectura. Vol dir que aquell gran home que fou Valeri Serra era consanguini medullar d'aquesta plana, que fruïa d'una afinitat telúrica amb ella, que ella actuava com un ingredient essencial de la seva personalitat. I això pel corrent que procedia de dues fonts primàries: la seva naixença i el seu cultiu personal. És a dir, fou un home afortunat que descobrí a temps l'arrel de la seva identitat i li fou fidel sense ofuscaments i contra corrent d'influències bastardes, treballant tothora per enriquir-la més

i més amb les flaires d'aquesta plana. Cosa que resta bellament explicada amb una citació que també cau al principi del primer treball: «No sé si l'amor m'enlluerna, però és lo cas que m'enamoren los usos i costums d'aquesta comarca (...) i no sé fer altra cosa que donar gràcies a Déu per haver-me fet néixer en aquesta beneïda terra».

Al meu veure, aquest és el missatge fonamental d'un treball i de l'altre: la solvència de l'escriptor a trobar-se, a veure qui és, d'on ha brotat i on va. Factors absolutament indispensables a la presa de posicions d'un talent que vol descloure's i que, si faltaven, el treball de formació sempre anirà coix i, al capdavant, aquesta serà sempre un hàbit mal engiponat. Descobrir quina era la llengua de naixença —ai las, en l'ambient de Valeri Serra jovençà calia descobrir-ho, en molts ambients actualment encara cal descobrir-ho—, quina era la seva terra, la seva història, les seves tradicions, els seus usos, és cosa que es referia al replec íntim de l'ànima de Valeri i eren elements cridats a configurar-lo essencialment. Si no arriba a adonar-se a temps d'on havia nascut i «los usos i costums d'aquesta terra» no arriben a enamorar-lo, mai per mai no hauria estat el que fou. Ja, per aquesta sola raó el llibre s'inscriu en la llista dels de lectura més profitosa per als professors i alumnes de la Plana d'Urgell i comarques de Lleida.

Oi més, el context destaca dos altres aspectes que arrelen directament en aquest pairalisme urgellenc de Valeri Serra i esdevenen dimensions biològiques de la seva identitat: el seu catalanisme de soca-rel i el seu cristianisme de tan bona llei. Un catalanisme segons els paràmetres de la Renaixença, segons el descriu Isidor Cònsul, però no com un revestiment extern que dóna to, perquè és el que ara es porta, sinó que militant i amb totes les conseqüències, tal com ho demostra l'anècdota de l'excursió en barca, Segre avall, sota la senyera alçada, per tal de fer acte d'afirmació davant la insídia d'un governador espuri, és a dir, imposat de fora. El seu cristianisme segons els signes del temps, del seu temps, amb bon gruix d'escorrialla medieval, preconiliar, però viscut amb el caire de ser arrel mil·lenària del seu poble, sedaçat pel seny i la maduresa intel·lectual, aferrat amb exquisidesa a la devoció mariana i al rosari, i substancialment caracteritzat per aquests vesants.

Ara bé, després d'aquesta lectura profitosa, se us imposa una qüestió que no pot ser de cap manera esquitllada: Per què Valeri Serra és tan poc conegut entre nosaltres? Per una banda ens ha passat el que passa amb «ço de casa», el que passa als pobles amb la paret romànica de l'església del carrer i els seus motius ornamentals, que de tant conviure-hi de petits i jugar pels seus voltants se'ns fan prosaics i vulgars, fins al punt que després, quan creixem, ens costa imaginar-nos el valor arquitectònic que tenen. A Bellpuig això ha passat considerablement amb el mausoleu de la parròquia, amb el castell i el convent de Sant Bartomeu. I per l'altra, contaré una anècdota: durant els meus primers anys al convent, en una ocasió em tocà d'anar a obrir la porteria. Bé, no res de particular, però les que trucaven en aquella

ocasió eren una senyora i una noia de noble aspecte, les quals jo no coneixia més que molt vagament. En aquells instants s'escaigué que entrés un dels professors i se'ls adrecés, per entrar tot seguit en una franca conversa, en el transcurs de la qual els recordà algú de molt grata memòria, que elogià en termes molt elevats, fins diria amb certa efusió. La més gran de les senyores abaixà el cap i no pogué reprimir unes llàgrimes, mentre la més jove, tota acorada, aguantava silenciosament al seu costat. Any 1941 o 1942. Després la vida em donà a saber que aquelles dues dames eren Petra Forner i Gili i la seva filla Carme Serra i Forner. I aquesta fou tota la referència a l'escriptor del nostre poble que jo vaig rebre durant els cinc anys de formació en una institució arrelada de temps a la nostra terra. Un nen que es trobava al moment bo d'aprendre les coses de casa seva, de fer-se amb el seu bressol i identificar-s'hi —per bastir aquella sòlida naturalesa que després serà el suport de la seva personalitat de ciutadà del món—, ¿què n'havia de fer de Martínez Anido i Ramón y Cajal?

Finalment, l'obra en si de Valeri Serra, el qual de la seva terra «portava als llavis un cant de ressons i valor múltiple». Ressons de refilets d'ocells, de dites dels pagesos «que poden, esporguen, adoben», de sentències dels avis i les àvies que copsen la vida calfreds de l'experiència de la terra,

més val cuitat de vell
que saber d'home novell,

valor múltiple en saviesa casolana, en sornegueria camperola, en joies de pensament i auguris endimoniats sobre els elements i els riscos de la feina de cada dia al tros amb els animals pacients i murrís. Hi giriguen els pagesos escalivats per segles. Hi sentencien. Recull oportuníssim, tresor invaluable que, ai, cada dia es distancia més de la vida i ja hauríem estat incapaços d'aplegar. El servei de Valeri Serra no el podrem agrair mai. El seu missatge és d'una urgència vital en la nostra conjuntura actual.

Pere ORTIS